

LBRIS

We know
books

F.M. D O S T O I E V S K I

Amintiri din casa morților

Traducere din limba rusă,
note și comentarii

ANTOANETA OLTEANU

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI

Introducere 7

I Casa morților 15

II Primele impresii 35

III Primele impresii 59

IV Primele impresii 81

V Prima lună 105

VI Prima lună 126

VII Cunoștințe noi. Petrov 146

VIII Oameni hotărâți. Luka. 164

IX Isai Fomici. Baia. Povestirea lui Baklușin . 174

X Sărbătoarea Nașterii lui Hristos 198

XI Reprezentația 221

PARTEA A DOUA

I Spitalul. 251

II Continuare 272

III	Continuare.....	292
IV	Soțul Akulinei. Povestire.....	317
V	Vara.....	332
VI	Animalele de la ocnă.....	356
VII	Plângerea.....	373
VIII	Tovarășii.....	398

I

Casa morților

Închisoarea noastră se afla la marginea fortăreței, chiar lângă zidul ei de apărare. Se întâmpla, dacă te uitai printr-o crăpătură a gardului la lumea din afară, să vezi doar un colțișor de cer și zidul înalt de pământ năpădit de buruieni, iar pe acesta, într-un du-te-vino, zi și noapte, umblau santinelele; și atunci te gândeai că o să treacă ani întregi și tu te vei întoarce mereu la câte o crăpătură a gardului și vei vedea același zid, aceleași santinele și același mic colțișor de cer, nu al cerului care se află deasupra închisorii, ci un altul, îndepărtat, un cer liber. Imaginați-vă o curte mare, de vreo două sute de pași lungime și o sută cincizeci lățime, înconjurată toată de un gard, sub forma unui hexagon neregulat, făcut din pari înalți și ascuțiți la vârf, înfipti adânc în pământ, prinși unii de alții prin grinzi transversale: iată gardul închisorii. Pe una dintre laturile îngrăditurii au fost făcute porți puternice, mereu încuiate, zi și noapte păzite de santinele; erau deschise numai

la cerere, pentru a ieși oamenii la muncă. În spatele acestor porți se afla lumea liberă, luminoasă, trăiau oameni, oameni ca toți oamenii. Dar de partea aceasta a îngrăditurii oamenii își reprezentau lumea cealaltă ca pe un basm ce nu putea prinde viață. Aici era o lume deosebită care nu semăna cu nimic, cu legile ei speciale, costumele ei, moravurile și obiceiurile ei, era o casă a morților vii, o viață ca nicăieri în altă parte, cu oameni altfel decât obișnuți. Uite, tocmai colțișorul ăsta deosebit vreau acum să-l descriu.

Cum intrați în curtea îngrădită o să vedeți în interiorul ei câteva clădiri. De o parte și de alta a curții interioare largi se întind două clădiri lungi, fără etaj, din bârne. Acestea sunt barăcile. Aici locuiesc deținuții, amplasați după categorii. După aceea, în adâncurile curții, se mai află o asemenea clădire din bârne: asta este bucătăria, împărțită în două arteluri; mai departe este o altă clădire, unde, sub același acoperiș, se află beciurile, hambarele, magaziile. Mijlocul curții este gol și formează o piață cu laturile egale, destul de mare. Aici se adună deținuții, se fac verificarea și apelul dimineata, la prânz și seara, uneori și de câteva ori pe zi, în funcție de suspiciunile gardienilor și de capacitatea lor de a socoti repede. În jur, între clădiri și gard, rămâne un spațiu destul de mare. Aici, prin spatele construcțiilor, unii dintre deținuți, cei mai sălbatici și cu o fire mai posacă, au plăcerea de a se plimba când nu au de lucru, feriți de ochii tuturor, și de a se gândi și ei în voie. Când mă întâlneam cu ei în timpul acestor plimbări, îmi plăcea să le privesc fețele întunecate, stigmatizate și să ghicesc la ce se

gândesc. Era un deportat a cărui activitate preferată, din timpul liber, era de a număra parii. Erau o mie cinci sute, și îi avea inventariați pe toți și însemnați. Fiecare par însemna o zi pentru el; fiecare zi echivala cu un par și, în felul acesta, după numărul de pari nenumărați putea vedea foarte clar câte zile mai avea el de petrecut la închisoare, până la ispășirea pedepsei. Era foarte bucuros când terminase de numărat o latură a hexagonului. Mulți ani mai avea de așteptat, dar în închisoare era momentul de a învăța răbdarea. Am văzut o dată cum își lua rămas-bun de la tovarăși un deținut care petrecuse la închisoare douăzeci de ani și care în sfârșit era eliberat. Erau oameni care țineau minte când intrase în închisoare, tânăr, fără griji, care nu se gândea nici la crima sa, nici la pedeapsă. Ieșea acum un bătrân cărunt, cu fața posacă și tristă. În tăcere, dădu roată tuturor celor șase barăci ale noastre. După ce intra în fiecare baracă, se ruga la icoane și apoi făcea o plecăciune tovarășilor, adâncă, rugându-i să-și aducă aminte de el de bine. Mai țin minte de asemenea că, odată, un deținut, înainte țăran avut din Siberia, spre seară, a fost chemat la poartă. Cu o jumătate de an înainte primise vestea că fosta lui soție se căsătorise și se întristase foarte tare. Acum venise chiar ea la închisoare, îl chemase și-i dăduse de pomană. Au stat de vorbă vreo două minute, amândoi au izbucnit în plâns și și-au luat la revedere pentru totdeauna. I-am văzut fața când se întorcea în baracă... Da, în locul acesta poți învăța îndurarea.

Când se însera, toți eram duși în barăci, unde eram încuiați peste noapte. Mereu îmi erau greu să

revin din curte în baracă noastră. Era o cameră lungă, scundă și sufocantă, slab iluminată cu lumânări de seu, cu un miros greu, înecăcios. Acum nu mai țin minte cum am trăit acolo zece ani. Pe priedul comun din dormitor aveam dreptul la trei scânduri; acesta era tot locul meu. Pe același prici mai stăteau, numai în camera noastră, vreo treizeci de oameni. Iarna se încuia devreme; trebuia să treacă patru ore până adormeau toți. Iar înainte de asta erau zgomot, larmă, hohote, înjurături, zgomote de lanțuri, fum și funingine, capete rase, fețe stigmatizate, haine zdrențăroase, numai oameni umiliți și ponegriți... da, rezistent mai este omul! Omul este o ființă care se poate adapta la orice și cred că aceasta este cea mai bună definiție a lui.

Eram noi la închisoare în total vreo două sute cincizeci de oameni, cifră aproape constantă. Unii veneau, alții își terminau pedeapsa și plecau, alții mureau. Și ce fel de oameni erau aici! Cred că fiecare gubernie, fiecare regiune a Rusiei își avea aici reprezentanții. Erau și de alte naționalități, erau chiar câțiva deportați din rândurile muntenilor din Caucaz. Toți aceștia erau împărțiți după gradul infracțiunilor și, prin urmare, după numărul de ani primiți ca pedeapsă. Trebuie să presupunem că nu exista infracțiune care să nu fie reprezentată aici. Cea mai mare parte a populației din închisoare o constituiau deportații ocnași de drept comun (*ocnașii tari*, cum spuneau cu naivitate deținuții înșiși). Erau criminali privați total de orice drepturi civile, bucățele retezate ale societății, cu fața stigmatizată ca mărturie veșnică a izgonirii lor. Erau trimiși la muncă pe termene între opt și doisprezece ani și

după aceea erau deportați undeva prin plășile siberiene, în calitate de coloniști. Erau criminali din rândurile militarilor, fără a fi lipsiți de drepturile civile; după terminarea pedepsei se întorceau acolo de unde veniseră, ca soldați, în batalioanele de linie siberiene. Mulți dintre ei se întorceau aproape imediat înapoi la închisoare pentru infracțiuni importante repetate, dar de data aceasta nu pe termen scurt, ci pentru douăzeci de ani. Această categorie era numită „viețașii“. Dar „viețașii“ nu erau încă lipsiți de toate drepturile civile. În cele din urmă, mai era o categorie specială, formată din infractorii cei mai periculoși, mai ales militari, destul de numeroasă. Se numea „secția specială“. Din toată Rusia erau trimiși aici infractorii. Ei se considerau condamnați pe viață și nu știau care era termenul pe care trebuiau să-l ispășească prin muncă. După lege, lor trebuia să li se dubleze sau chiar să li se tripleze cantitatea de muncă. Erau ținuti aici, pe lângă această închisoare, până la inițierea în Siberia în cele mai grele munci silnice. „Voi aveți un termen, dar noi stăm cât e ocnă“, le spuneau ei celorlalți deținuți. Am auzit că această categorie a fost lichidată. Mai mult, a fost lichidat, la închisoarea noastră, și regimul comun, fiind instituit unul singur, comun detașamentelor de militari și deținuți. Se înțelege, odată cu asta s-a schimbat și conducerea. Descriu, prin urmare, niște obiceiuri vechi, care s-au dus de mult, de domeniul trecutului...

Asta a fost demult; acum parcă visez totul, parcă e un vis. Țin minte cum am intrat la închisoare. Era seara, în luna decembrie. Se înserase deja; oamenii

se întorceau de la muncă; se pregăteau de apel. Un subofițer mustăcios mi-a deschis într-un final ușa acestei case ciudate în care trebuia să stau atâția ani, să îndur atâtea senzații despre care, pentru că nu le mai încercasem până acum, nici nu aveam o idee aproximativă. De exemplu, niciodată nu mi-aș fi putut imagina ce lucru îngrozitor și chinuitor este ca, în cei zece ani ai mei de ocnă, să nu fiu singur niciodată, nicio clipă! La muncă eram mereu sub supraveghere, acasă cu două sute de tovarăși și niciodată, niciodată singur! De fapt, parcă numai cu asta trebuia să mă obișnuiesc?!

Erau aici criminali ocazionali și criminali de profesie, tâlhari și conducători ai unor bande de tâlhari. Erau pur și simplu hoți mărunți și vagabonzi specializați în a găsi bani sau în furtul mâncării. Erau și unii despre care era greu de spus, se pare, pentru ce ajunseseră acolo. Dar, de fapt, fiecare avea povestea sa, sumbră și apăsătoare, precum mahmureala după o noapte de beție. În general vorbeau puțin despre trecutul lor, nu le plăcea să povestească și, se vedea, încercau să nu se gândească la trecut. Cunoșteam printre ei și criminali așa de veseli, așa de nepăsători, că puteai chiar pune pariu că niciodată conștiința nu le-a făcut nici cea mai mică muștrare. Dar erau și zile posomorâte, aproape mereu tăcute. În general, foarte rar îți povestea cineva viața, și nici curiozitatea nu era la modă, nu se prea obișnuia, nu se cuvenea. Numai dacă, din când în când, cineva începea să vorbească din plictiseală, iar un altul îl asculta rece și posac. Aici, pe nimeni nu puteai uimi. „Noi suntem oameni cu cartel!“ spuneau ei adesea, cu o mulțumire de sine oarecum ciudată. Țin minte

că odată un tâlhar, beat (la ocnă, uneori se putea bea până te îmbătai), începu să povestească că-l înjunghiasse pe un băiat de cinci ani: cum îl ademenise el la început cu o jucărie, îl dusesse undeva într-o magazie goală și acolo îl înjunghiasse. Toată baraca, care până atunci se amuza la glumele lui, a început să strige ca un singur om și tâlharul a fost nevoit să tacă; nu de indignare striga baraca, ci așa, pentru că nu trebuia să vorbești despre asta, pentru că nu se cuvenea să vorbești despre asta. O să observ, apropo, că acești oameni erau într-adevăr cu carte și chiar nu în sensul figurat, ci la propriu. Cu siguranță, mai mult de jumătate dintre ei știa să citească și să scrie. În care alt loc în care rușii se adună în număr mare ați putea desprinde un grup de două sute cincizeci de oameni din care jumătate să fie cu carte? Am auzit mai târziu că cineva ajunsese la concluzia, din asemenea informații, că știința de carte distruge poporul. Este o greșală: aici sunt cu totul alte motive; deși nu ai cum să nu recunoști că știința de carte dezvoltă în oameni încrederea în sine. Dar asta nu e în niciun caz un viciu. Se deosebeau categoriile după îmbrăcăminte: la unii, o jumătate a scurtei era maron-închis, iar cealaltă cenușie, la fel și pantalonii, un crac cenușiu, și altul maron-închis. Odată, la muncă, o fătucă ce vindea colaci, apropiindu-se de deținuți, mă privi multă vreme și apoi începu să râdă în hohote deodată. „Pfui, ce urâtenie! începu ea să strige. Nu i-a ajuns nici postavul cenușiu, nici cel negru nu a fost de ajuns!“ Erau și dintre aceia la care scurta era toată numai din postav cenușiu, numai o mânecă fiind maron-închis. Și capul era ras în mod deosebit: la

unii o jumătate a capului era rasă de tot, la alții transversal.

De la prima vedere se putea vedea ceva comun, strident, la toată această familie ciudată; până și personalitățile cele mai categorice, cele mai ieșite din comun, care îi dominau involuntar pe ceilalți, și ele încercau să se adapteze spiritului specific întregii închisori. În general, o să spun că toți oamenii de aici, cu câteva excepții rare, ale unor indivizi extrem de veseli și care atrăgeau din această cauză disprețul mulțimii, erau deci niște oameni posaci, invidioși, extrem de vanitoși, lăudăroși, supărăcioși și în cel mai mare grad formalști. Capacitatea de a nu se lăsa surprinși de nimic era cea mai mare virtute. Toți aveau o singură nebunie: cum să se comporte față de ceilalți. Dar adesea atitudinea cea mai rezistentă se transforma cu iuțeala fulgerului într-una extrem de lașă. Erau câțiva oameni cu adevărat puternici; aceia erau simpli și nu se schimonoseau. Dar, lucru ciudat: între acești oameni cu adevărat sinceri erau câțiva îngrozitor de vanitoși, în ultimul hal, aproape bolnăvicios. În general, vanitatea, exteriorul erau puse pe primul plan. Cea mai mare parte a lor era pervertită și îngrozitor de ticăloșită. Calomniile și bârfele erau permanente: aici era iadul, infernul adevărat. Dar nimeni nu se putea ridica împotriva normelor interne și a obiceiurilor adoptate aici, la închisoare; toți se supuneau lor. Erau firi care chiar ieșeau în evidență, care cu greu, cu eforturi, se supuneau; dar totuși se supuneau. Veneau la închisoare și oameni care săriseră peste cal, depășiseră orice măsură în libertate, așa că și crimele lor fuseseră făcute în cele din urmă parcă nu de sine,

parcă fără să știe de ce, parcă ar fi fost cuprinși de delir, de tulburare; adesea din orgoliul tulburat în cel mai înalt grad. Dar la noi, erau imediat puși la punct, în pofida faptului că unii, până la venirea în închisoare, erau groaza unor sate și orașe întregi. Privind în jur, novicele observa în curând că n-a ajuns unde trebuie, că aici nu are pe cine să mai uimească și în mod vizibil se potolea și intra în tonul general. Acest ton general consta, în exterior, dintr-un fel de demnitate personală deosebită de care era pătruns aproape fiecare locuitor al închisorii. De parcă într-adevăr titlul de ocnaș, de condamnat constituia un fel de cin, și încă unul onorabil. Niciun semn de rușine sau de căință! De fapt, exista în exterior și o anumită liniște, cum să spun, oficială, un fel de împăcare moralizatoare: „Suntem niște oameni pierduți, spuneau ei. N-ai putut să trăiești în libertate, acum încasează vergile, stai la apel. Nu ai vrut să ascuți de mamă și de tată, atunci o să ți se bată darabana pe spinare. Nu ai vrut să faci munci ușoare, acum spage piatră cu ciocanul“. Toate acestea se spuneau des, și sub formă de povață, și sub forma unor zicale și expresii, dar nicio dată la modul serios. Toate acestea erau numai cuvinte. Puțin probabil că vreunul dintre ei recunoștea în sinea lui nelegiuirea de care se făcuse vinovat. Dacă cineva, nu dintre ocnași, i-ar fi reproșat deținutului infracțiunea făcută, dacă l-ar fi ocărât (deși, de fapt, nu prea stă în spiritul rusesc să reproșezi așa ceva unui infractor), atunci n-ar mai fi ieșit din gura lui. Și ce meșteri mai erau la înjurături! Înjurau rafinat, artistic. Înjurătura era ridicată de ei la rangul de știință; încercau să folosească nu atât un cuvânt

jignitor, cât mai degrabă sensul, spiritul, ideea să fie jignitoare, iar asta e mult mai rafinat, mai veninos. Certurile interminabile dintre ei perfecționau și mai mult știința asta. Tot poporul acesta muncea numai arătându-i-se bățul, prin urmare, era trândav, prin urmare, era pervertit: și dacă nu fusese pervertit dinainte, atunci cu siguranță se pervertea la ocnă. Toți se adunaseră aici nu din voia lor; toți erau străini între ei.

„Dracul a făcut praf trei perechi de opinci până să ne adune la un loc!“ spuneau chiar ei; și de aceea calomniile, intrigile, bârfele muieștești, invidia, sfada, răutatea se aflau mereu pe primul plan în viața asta de iad. Nicio muieră nu ar fi fost în stare să fie așa de muieră ca unii dintre acești criminali. Repet, erau printre ei și oameni puternici, caractere care se obișnuiseră toată viața lor să supună și să poruncească, călite, neînfricate. Aceștia erau respectați involuntar; tot ei, la rândul lor, deși adesea erau foarte interesați de slava lor, în general nu se străduiau să le facă greutatea altora, nu aruncau ocări fără motiv, se comportau cu o demnitate neobișnuită, erau chibzuiți și aproape mereu ascultători față de șefi, nu din principiul ascultării, nu dintr-un sentiment de obligație, ci așa, de parcă ar fi respectat un contract care le-ar fi adus avantaje reciproce. De fapt, cu ei se purtau cu precauție. Țin minte cum unul dintre acești deținuți, un om neînfricat și hotărât, cunoscut șefilor prin pornirile sale animalice, fusese chemat odată la pedeapsă pentru oarece infracțiune. Era o zi de vară, nu se muncea. Un ofițer superior, șeful direct și cel mai apropiat al închisorii, a venit chiar el la corpul de gardă care se